

ΠΕΡΠΑΤΩΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ GR31

ΠΑΤΡΑ - ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ

Ο Αντώνης Καλογήρου τα νεανικά του χρόνια, παράλληλα με τις σπουδές του, ασχολήθηκε με το σπορ της πεζοπορίας – ορειβασίας. Τα τελευταία χρόνια, εκτός από την επαγγελματική του απασχόληση ως σύμβουλος επιχειρήσεων, αρθρογραφεί σε ταξιδιωτικά περιοδικά με θέματα πεζοπορικές διαδρομές στην Ελλάδα, συνεργάζεται σε χαρτογραφικές εκδόσεις για την καταγραφή μονοπατιών, δραστηριοποιείται ως μελετητής και σύμβουλος ανάπτυξης περιοχών πεζοπορικού ενδιαφέροντος και διατηρεί το site www.pezoporoi.gr που επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν την πεζοπορία.

ΠΕΡΠΑΤΩΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ GR 31

ΠΑΤΡΑ – ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

Έργα του ιδίου

- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια της Πάρνηθας (2000-2003)
- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια των Μετεώρων (2000)
- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια του Υμηττού (2003)
- Trekking in Greece - The Footpaths of Meteora (2004)
- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια του Ζαγοριού (2005)
- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια της Μέσα Μάνης (2005)
- Στα μονοπάτια της Ελλάδας – Πάρνηθα-Πάρνωνας-Ολυμπος (2009)
- Περπατώντας στο Ναύπλιο (2009)
- Περπατώντας στα Χανιά (2010)
- Περπατώντας στην Ελλάδα - Τα μονοπάτια της Ανάφης (2010)

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Αντώνης Καλογήρου
(www.pezopororia.gr info@pezopororia.gr)

ΕΡΕΥΝΑ: Αντώνης Καλογήρου
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Αντώνης Καλογήρου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Έφη Γεωργιοπούλου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Παναγιώτης Καραγεώργης
ΧΑΡΤΕΣ: ROAD Ειρήνη Καραφλή

Κεντρική διάθεση
ΑΝΑΒΑΣΗ, ταξιδιωτικό βιβλιοπωλείο
Στοά Αρσακείου 6Α
105 64 Αθήνα
τηλ/φαξ: 210.3218104
www.anavasi.gr

Απαγορεύεται η αντιγραφή, ανατύπωση, φωτογραφική αναπαραγωγή κ.λπ.
μέρους ή όλου αυτού του βιβλίου χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-960-9412-12-4

Ο χρήστης αυτού το ταξιδιωτικού οδηγού ταξιδεύει με δική του ευθύνη.
Η ΑΝΑΒΑΣΗ δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη για τυχόν απώλεια, τραυματισμό ή άλλο πρόβλημα που θα προκύψει στο χρήστη από την υιοθέτηση συμβουλών, προτάσεων ή οδηγιών αυτού του ταξιδιωτικού οδηγού.

	Σελίδα
Τα Ευρωπαϊκά και Εθνικά μονοπάτια μεγάλων αποστάσεων στην Ελλάδα.....	4
Το Εθνικό Μονοπάτι GR 31.....	11
Οι ορεινοί όγκοι που διασχίζει το Ε.Μ. 31.....	17
Ποτάμια – Ρέματα στη διαδρομή του Ε.Μ. 31.....	19
Χωριά στη διαδρομή του Ε.Μ. 31.....	22
Η ιστορία της βορειοδυτικής Πελοποννήσου απ’ όπου περνά το Ε.Μ. 31.....	22
Οι 11 Διαδρομές του Ε.Μ. 31.....	26
Η πεζοπορία στο Ε.Μ. 31.....	27
Η σήμανση στο Ε.Μ. 31.....	27
Η οργάνωση της πεζοπορίας σας.....	27
Εξοπλισμός – Εποχή του χρόνου – Χρήσιμες πληροφορίες.....	32
Καταλύματα στα χωριά του Ε.Μ. 31.....	33
Χάρτες – Βιβλία.....	34

ΟΙ ΠΕΖΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Πώς διαβάζονται οι αναλυτικές περιγραφές.....	36
ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ 1 - 2	
Πάτρα – Πετρωτό – Αγ. Παρασκευή.....	40
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 3	
Αγ. Παρασκευή – Καλάνιστρα – Κάλανος.....	68
ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ 4 – 5 – 6	
Κάλανος – Λακκώματα – Μίχας – Άνω Βλασία.....	82
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 7	
Άνω Βλασία – Πλατανίτσα - Αγράμπελα.....	103
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 8	
Αγράμπελα – Λάμπεια.....	120
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 9	
Λάμπεια - Αμυγδαλή – Καλιμάνη – Κούμανη.....	150
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 10	
Κούμανη – Λάλας (Δάσος Φολόης).....	155
ΔΙΑΔΡΟΜΗ 11	
Λάλας – Κλάδεος – Αρχαία Ολυμπία.....	166
Βιβλιογραφία.....	183

ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα ευρωπαϊκά και εθνικά μονοπάτια της Ελλάδας αποτελούν μια γοητευτική πτυχή της απλής και ορεινής πεζοπορίας καθώς διασχίζουν μεγάλες και συνήθως ιδιαίτερα γραφικές ημιορεινές περιοχές, έξω από τους πολύβουους τουριστικούς προορισμούς.

Η οριοθέτηση και σήμανσή τους πραγματοποιήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα και έκτοτε εγκαταλείφθηκαν με αποτέλεσμα, στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 21ου αιώνα, να έχουν μικρή επισκεψιμότητα. Η καταστροφή και η έλλειψη σήμανσης, όπως και η ανυπαρξία γραπτών βοηθημάτων, αποτέλεσαν τον κυριότερο λόγο της σταδιακής τους απαξίωσης.

Στη σειρά «Περπατώντας στην Ελλάδα» γίνεται προσπάθεια, με χάρτες και αναλυτικές περιγραφές, να περιγραφούν πολλά από αυτά, ώστε να διασωθούν και να γίνουν πόλος έλξης για νέους αλλά και παλαιούς πεζοπόρους και ορειβάτες.

Η σειρά αρχίζει με το Εθνικό Μονοπάτι 31 (Ε.Μ. 31), που ξεκινά από την Πάτρα και μετά από 101 χιλ. καταλήγει στην Αρχαία Ολυμπία.

ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Στην Ευρώπη έχει αναπτυχθεί ένα δίκτυο 11 πεζοπορικών διαδρομών μεγάλων αποστάσεων. Τα μονοπάτια αυτά τα διαχειρίζεται η European Ramblers Association με έδρα την Kassel της Γερμανίας (<http://www.era-ewv-ferp.org/index.php?Epaths>). Οι διαδρομές αυτές έχουν το πρόσημο E και τον αριθμό της διαδρομής τους από το 1 μέχρι το 11. Οι διαδρομές που διασχίζουν δύο και περισσότερες χώρες, ξεκινούν από 2.000 χλμ. και φτάνουν μέχρι 6.000 χλμ.

Στόχος των διαδρομών αυτών είναι να διασχίσουν περιοχές με αξιόλογο φυσικό περιβάλλον και ιστορικό ενδιαφέρον και κινούνται συνήθως σε υψόμετρα από 500 – 1000 μ., ενώ υπάρχουν σημεία τους που ξεπερνούν τα 2000 μ., χωρίς να σημαίνει ότι δεν κατεβαίνουν πολλές φορές και μέχρι τη θάλασσα.

Ονομάζονται μονοπάτια, αν και πολλές φορές οι διαδρομές δεν κινούνται εξ' ολοκλήρου σε μονοπάτια αλλά και σε χωματόδρομους και σε μικρά τμήματα ασφάλτων. Οι ημερήσιες διαδρομές τους κυμαίνονται από 15 μέχρι 25 χλμ. και διαρκούν από 8 έως 10 ώρες.

Τα 11 ευρωπαϊκά μονοπάτια φτάνουν στο εντυπωσιακό μήκος των 54.070 χλμ. Εάν κάποιος ήθελε να τα διασχίσει όλα με καθημερινή πορεία 20 χλμ., θα χρειαζόταν 7,5 χρόνια.

Το E4 και το E6 είναι δύο από τα Ευρωπαϊκά μονοπάτια που φτάνουν μέχρι την Ελλάδα.

Σηματοδότηση του E4 από τον Αγ. Γερμανό στις Πρέσπες (αριστερά) και στον Ταΰγετο (δεξιά)

32 - Από τη Βυτίνα Αρκαδίας, όπου περνά το Ε4 ως την Καρδαμύλη Μεσσηνίας. Μήκος διαδρομής 150 χλμ. Το Ε.Μ.32 αφού περάσει το Μαίναλο και το φαράγγι του Λούσιου, φτάνει στον Ταΰγετο που τον διασχίζει κατά μήκος. Στο καταφύγιο του Ταΰγету συναντά το Ε4, το οποίο αφήνει και διασχίζοντας τη χαράδρα του Βυρού καταλήγει στην Καρδαμύλη. Τα τμήματα του στον Ταΰγετο χάρη στις προσπάθειες του Ε.Ο.Σ. Σπάρτης διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση

33 - Από τον Αγ. Πέτρο Κυνουρίας, όπου περνά το Ε4, ως τη Μονεμβασιά και από εκεί στο ακρωτήριο (φάρος) του Μαλέα. Μήκος διαδρομής 120 χλμ. περίπου. Το 33 περνά από τον Πάρωνα για να φτάσει στην Μονεμβασιά, απ' όπου μετά ακολουθούσε ασφάλτους. Σύντομα όμως πρόκειται να επαναχαραχθεί και συνδεόμενο με ένα τοπικό δίκτυο μονοπατιών, να φτάσει στο φάρο του Μαλέα.

Ο ΤΑΣΟΣ ΡΗΓΑΣ

Ο δημιουργός του δικτύου των Ευρωπαϊκών και Εθνικών μονοπατιών υπήρξε ο Τάσος Ρήγας, στον οποίο την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα ανετέθη από την Ε.Ο.Ο.Α. (Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβάσις Αναρρίχησης) η ανάπτυξη του δικτύου. Το έργο του, όπως περιγράφηκε παραπάνω, υπήρξε εντυπωσιακό και ενώ αγωνίστηκε για την ανάπτυξη του δεν το είδε να ευοδώνεται όπως ήλπιζε.

Ο Τάσος Ρήγας γεννήθηκε το 1914 και πέθανε σε ηλικία 95 ετών το 2009.

Η σηματοδότηση των εθνικών μονοπατιών γίνεται με χρώματα και με μικρές πινακίδες. Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται είναι το κόκκινο και το άσπρο.

Τα εθνικά μονοπάτια είχαν την ίδια μοίρα με τα ευρωπαϊκά, καθώς για τη συντήρησή τους δεν έχει προβλεφθεί καμία χρηματική επιχορήγηση, με αποτέλεσμα να γίνονται μόνο αποσπασματικές ενέργειες σε μικρά τμήματά τους ώστε σταδιακά να καταστρέφονται οριστικά.

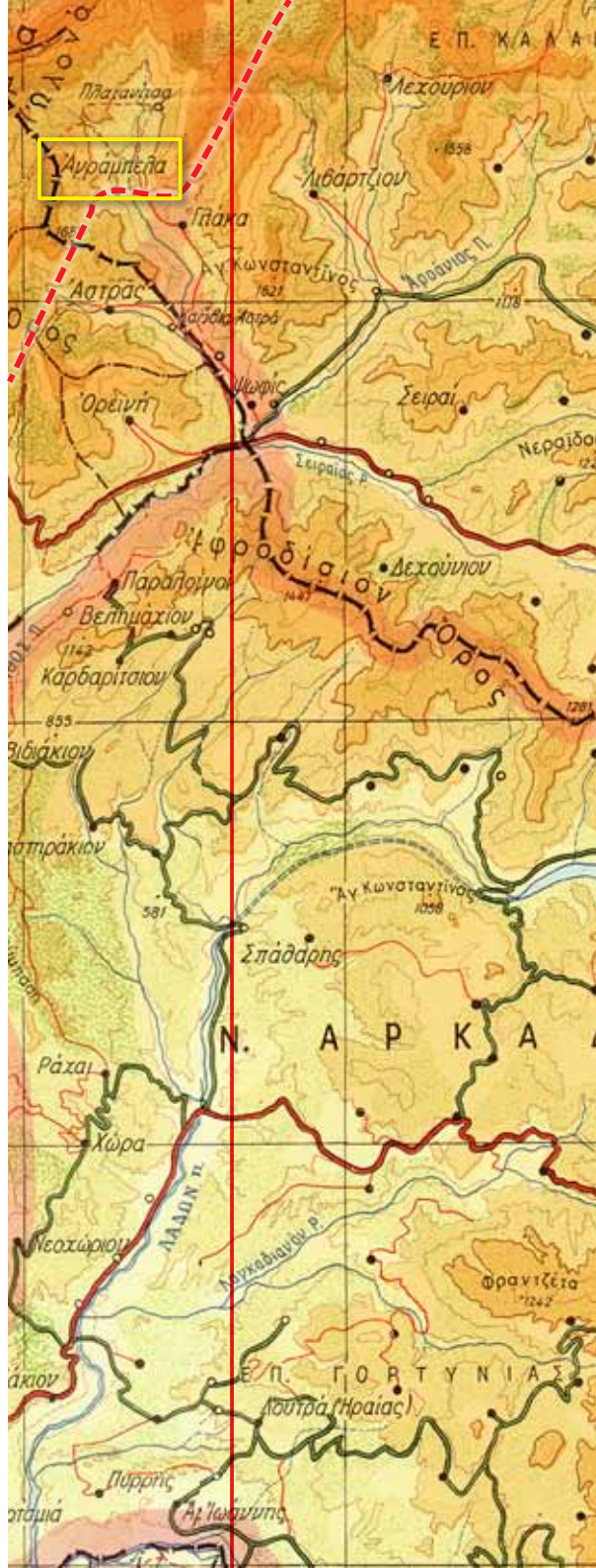
Αυτό βέβαια δεν εμποδίζει τις νομαρχίες, τους δήμους και άλλους φορείς να διαφημίζουν στα έντυπα τους την ύπαρξη αυτών των μονοπατιών για τα οποία δεν γνωρίζουν ούτε καν που βρίσκονται και με τα οποία δεν έχουν ποτέ ασχοληθεί.

Έτσι, το τεράστιο αυτό έργο, που θα μπορούσε να γίνει πόλος έλξης για τουριστική ανάπτυξη, στην πραγματικότητα υποβαθμίζεται μέρα με τη μέρα.

Επίσης τα μονοπάτια Ε όπως και τα εθνικά, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τον κορμό ανάπτυξης τοπικών δικτύων μονοπατιών τα οποία θα ξεκινούν ή θα καταλήγουν σε αυτά.

Τα χρώματα σήμανσης των εθνικών μονοπατιών είναι κόκκινο – άσπρο.

Από τ' **Αγράμπελα**, αφού ανηφορίζει κάποιος τα απότομα 510 μ. υψομετρικής διαφοράς μέσα σε πυκνό ελατόδασος, μέχρι το διάσελο του βουνού Λάμπεια (1350 μ), κατηφορίζει από ένα ελικοειδές απρόβλεπτο μονοπάτι πάνω σε μια ράχη που οδηγεί 490 μ. χαμηλότερα στο Νουσαϊτικό ρέμα.

Για το τμήμα αυτό της διαδρομής, που αποτελεί και το δυσκολότερο, γίνεται ιδιαίτερη μνεία σε άλλο τμήμα του βιβλίου.

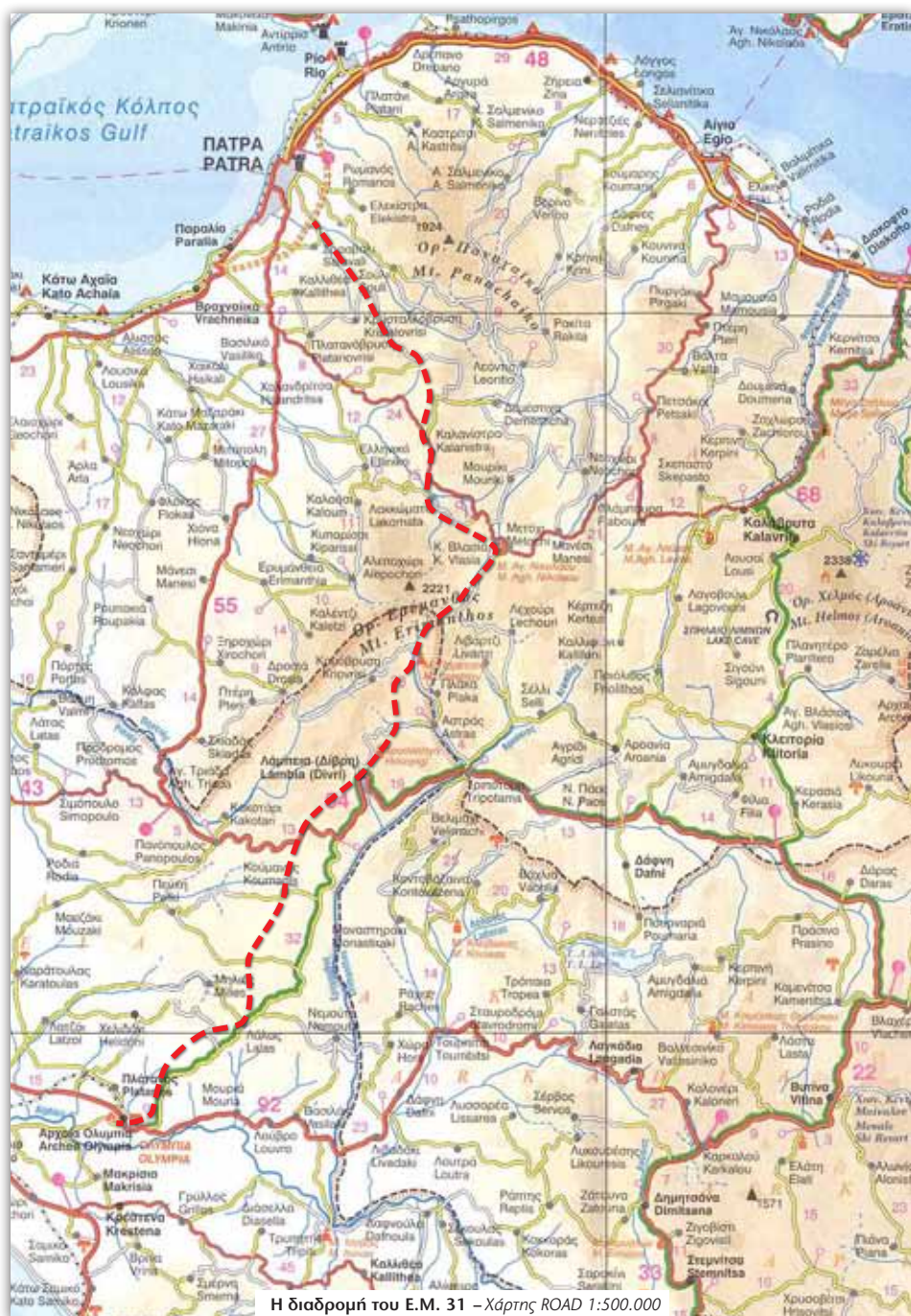
Η διαδρομή ανεβοκατεβαίνοντας για ένα διάστημα, ξανηφορίζει σε πυκνό ελατόδασος μέχρι δεύτερο διάσελο στα 1330 μ. υψόμετρο και από εκεί πέφτει στη **Μονή Δίβρης** και το χωριό **Λάμπεια** που διατηρεί την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του. Εκεί θα έχετε τη δυνατότητα να φάτε και να κοιμηθείτε. Αφού ξεκουραστείτε στη Λάμπεια, θα συνεχίσετε σε ένα μάλλον αδιάφορο τοπίο μέχρι το χωριό **Αμυδαλή** και από εκεί θα βρεθείτε στο 71 χλμ. της οδού Πατρών - Τρίπολης της γνωστής ως 111.

Γρήγορα την αφήνετε και μέσα από μονοπάτια και πολύ ωραίο φυσικό περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από πυκνή βλάστηση και εντυπωσιακά ρέματα-ποτάμια, θα φτάσετε στο χωριό του **Κούμανη** στα όρια του θαυμάσιου δρυόδασους της Φολόης το οποίο διασχίζετε απολαμβάνοντάς το.

Επόμενη στάση είναι το χωριό **Λάλας** απ' όπου, μετά από μία πορεία 5 χλμ. σε χωματόδρομο, η διαδρομή ακολουθεί την κοίτη του ποταμού Κλάδεου μέχρι το ομώνυμο χωριό, προσφέροντας μια ενδιαφέρουσα εναλλαγή τοπίων. Από το χωριό **Κλάδεος** η διαδρομή των 5 χλμ. μέχρι την **Αρχ. Ολυμπία** κινείται σε ασφάλτους και χωματόδρομους και μπορεί να γίνει και με μεταφορικό μέσο.

Η διαδρομή μετά από 101 χλμ. καταλήγει στο σιδηροδρομικό σταθμό της Αρχ. Ολυμπίας.

Αριστερά, το Ε.Μ. 31 στο νομό Ηλείας.
Αγράμπελα - Αρχαία Ολυμπία.
 Χάρτης Ε.Σ.Υ.Ε. 1:200.000

Η διαδρομή του Ε.Μ. 31 - Χάρτης ROAD 1:500.000

1) Το Παναχαϊκό (1926 μ.)

Είναι το βορειότερο βουνό της Πελοποννήσου και βρίσκεται ΝΑ της Πάτρας. Με τα 1926 μ. υψόμετρο καταλαμβάνει την 69η θέση στα Ελληνικά βουνά (κατά Νέζη) και την 10η από τα βουνά της Πελοποννήσου. Στα νότια του δύο μικρά βουνά, ο Σουρμπάς (1284 μ.) και η Κρασιά (1316 μ.), το χωρίζουν από τον Ερύμανθο (2224 μ.) και το Καλλιφώνι (1998 μ.), ενώ στα ανατολικά του πάλι τρία μικρότερα βουνά, ο Κλωκός (1779 μ.), το Σκεπαστό (1588 μ.) και το Ρούσκιο (1459 μ.) το διαχωρίζουν από το Χελμό. Ο ορεινός όγκος του Παναχαϊκού χωρίζεται σε δύο τμήματα από τον ποταμό Γλαύκο.

Στο ΒΑ τμήμα βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή με το περιέργο όνομα Παλαβού Πύργος, ενώ το ΝΔ μόλις φτάνει τα 1170 μ. με την κορυφή Αγ. Γεώργιος. Το Ε. Μ. 31 κινείται στο τελευταίο αυτό τμήμα έχοντας πολύ ωραία θέα προς τις κορυφές του Παναχαϊκού.

2) Ο Ερύμανθος (2223 μ.)

Είναι το δεύτερο μεγάλο ορεινό συγκρότημα από το οποίο περνάει το Ε.Μ.31. Εντυπωσιακό ορεινό συγκρότημα ο Ερύμανθος βρίσκεται σε επαφή με πολλά βουνά που έχει καθιερωθεί να θεωρούνται χωριστά όπως το Καλλιφώνι (1998 μ.) στα ανατολικά του, το Σκιαδοβούνι (1466 μ.) στα ΝΔ του και το όρος Λάμπεια (1793 μ.) στα νότια. Ειδικά η Λάμπεια βρίσκεται φωλιασμένη σ' ένα Λ που σχηματίζουν ο Ερύμανθος μαζί με το Καλλιφώνι.

Το Ε.Μ. 31, αν και περνά από τον οικισμό του Μίχα το κλασσικό σημείο πρόσβασης για τις κορυφές του Ερυμάνθου, κινείται ουσιαστικά στο Καλλιφώνι μια που περνά από τα χωριά Κάτω και Άνω Βλασία και κατευθύνεται σε υψόμετρο 1430 μ. Εκεί περνά το διάσελο που διακρίνει τα δύο βουνά καταλήγοντας στα χωριά της Πλατανίτσας απ' όπου ξεκινά το όρος της Λάμπειας.

Το βουνό του Παναχαϊκού, στα ψηλότερα τμήματα του προσφέρει στον επισκέπτη, ένα επιβλητικό αλπικό τοπίο.

Το Ε.Μ. 31 περνά από μικρά κυρίως χωριά-οικισμούς από τα οποία τα περισσότερα δεν είναι πολύ γνωστά. Το **Πετρωτό** είναι ο πρώτος οικισμός που θα συναντήσετε και θα εντυπωσιαστείτε από τα γκρεμισμένα πέτρινα αρχοντικά του που στέκουν τραυματισμένα πάνω από τα λίγα σύγχρονα σπίτια. Το επόμενο χωριό είναι η **Αγία Παρασκευή**, ένα μικρό χωριό με λίγους κατοίκους. Τα χωριά της **Καλανίστρας** και του **Κάλανου** βρίσκονται σε μια ωραία τοποθεσία πάνω στον κεντρικό δρόμο που ενώνει την Πάτρα με τα Καλάβρυτα.

Οι οικισμοί της **Τσαπουρνιάς** και του **Μίχα**, που ζωντανεύουν το καλοκαίρι, είναι γραφικοί καθώς βρίσκονται σε κατάφυτο τοπίο που περιβάλλεται από τι κορφές του Ερυμάνθου. Καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου προσφέρεται εδώ ύπνος και φαγητό.

Το χωριό **Λακκώματα** κερδίζει σε εντυπώσεις καθώς βρίσκεται σε μια εντυπωσιακή θέση «χαμένο» κυριολεκτικά στους πρόποδες του Ερυμάνθου.

Η **Άνω Βλασία** είναι πιο οργανωμένο χωριό που έχει κρατήσει το παραδοσιακό χρώμα του και διαθέτει μια μικρή έστω πλατεία, σε αντίθεση με τα περισσότερα χωριά της περιοχής που βρίσκονται παραταγμένα δεξιά και αριστερά των δρόμων χωρίς πλατεία και διαθέτουν μόνο ένα υποτυπώδες σημείο συνάντησης που προκύπτει από τα λίγα καταστήματα που βρίσκονται συγκεντρωμένα σε κάποιο σημείο του χωριού.

Η **Πλατανίτσα** και τ' **Αγραμπέλα** μπορεί να μην έχουν κάτι χαρακτηριστικό, αλλά ξεχωρίζουν από την ιδιαίτερη θέση τους κάτω από το θεόρατο όγκο του Ερυμάνθου που δημιουργεί ένα εντυπωσιακό ορεινό σκηνικό.

Η **Λάμπεια** έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό το χρώμα της και θα έχετε τη δυνατότητα να την γνωρίσετε αρκετά καλά μια που το πιθανότερο είναι να παραμείνετε εκεί για ξεκούραση και φαγητό.

Τα επόμενα χωριά, **Αμυγδαλή** και **Καλιμάνη**, είναι πολύ μικροί κτηνοτροφικοί οικισμοί, χωρίς κάτι το ιδιαίτερο.

Το χωριό **Κούμανη** όμως έχει το πλεονέκτημα ότι βρίσκεται στα όρια του δάσους της Φολόης και εντάσσεται ως κώρος στο μοναδικό αυτό τοπίο.

Τα δύο επόμενα χωριά **Λάλας** και **Κλάδεος** δεν θα σας προσφέρουν κάτι νέο, απλά θα σας οδηγήσουν στη σύγχρονη Αρχαία Ολυμπία όπου μπορεί να μην επισημάνετε τίποτα εξαιρετικό στη νέα πόλη, αλλά θα επικοινωνήσετε με το ένδοξο παρελθόν της «προσκυώντας» την «ιεράν Αλτιν» και θαυμάζοντας το αρχαιολογικό της μουσείο.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΑΧΑΪΑ – ΗΛΕΙΑ), ΑΠ' ΟΠΟΥ ΠΕΡΝΑ ΤΟ Ε.Μ. 31

Λίγα δείγματα εγκαταστάσεων από την **παλαιολιθική περίοδο**, (- 6.800 π.Χ.) έχουν επισημανθεί κοντά στο **Ελαιοχώρι** (δυτ. Αχαΐα). Στις επόμενες όμως χιλιετίες κατά την **νεολιθική περίοδο** (6800 - 3300 π.Χ.) όπως και κατά την **εποχή του χαλκού** (3.300 - 1.100 π.Χ.) υπολογίζεται ότι πάνω από 70 οικισμοί δημιουργήθηκαν στην περιοχή.

Οι Πελασγοί υπήρξαν οι πρώτοι γνωστοί κάτοικοι της περιοχής που συγκατοίκησαν ειρηνικά ή υπέταξαν τους αυτόχθονες. Γύρω στα **1400 π.Χ.** ένα νέο φύλο ινδοευρωπαϊκής προέλευσης, οι Ίωνες έφτασαν στην περιοχή και εγκαταστάθηκαν στα παράλια της Αχαΐας και της Ηλείας διαιρώντας την περιοχή σε 12 τμήματα.

ΟΙ 11 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ Ε. Μ. 31

(Σε παρένθεση οι αποστάσεις και οι χρόνοι των διαδρομών αθροιστικά)

A/A	ΔΙΑΔΡΟΜΗ	ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΧΩΡΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ	ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ	ΟΜΟΡΦΙΑ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ	ΥΨΟΜΕΤΡΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΝΑΒΑΣΗΣ - ΚΑΤΑΒΑΣΗΣ	ΜΗΚΟΣ ΜΟΝΟΠΑΤΙΟΥ
1	ΠΑΤΡΑ - Χωριό ΠΕΤΡΩΤΟ (Βουνό Παναχαϊκό)	5,6 χλμ.	2 ώρ. 42'	**	***	+630 μ. -60 μ.	3,9 χλμ. (69%)
2	Χωριό ΠΕΤΡΩΤΟ - Χωριό ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ (Βουνό Παναχαϊκό)	5,1 χλμ. (10,7 χλμ.)	2 ώρ. 00' (4 ώρ.42')	*	2* & 3*	+210 μ. -40 μ.	1,05 χλμ. (21%)
3	Χωριό ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ - Χωριό ΚΑΛΑΝΙΣΤΡΑ - Χωριό ΚΑΛΑΝΟΣ (Βουνό Σουρμπάς)	13,7 χλμ. (24,4 χλμ.)	5 ώρ. 10' (9 ώρ. 52')	**	3*	+310 μ. -530 μ.	6,2 χλμ. (49%)
4	Χωριό ΚΑΛΑΝΟΣ - Χωριό ΛΑΚΚΩΜΑΤΑ (Βουνό Ερύμανθος)	3,1 χλμ. (27,5 χλμ.)	1 ώρ. 12' (11 ώρ. 04')	**	4*	+140 μ. -190 μ.	1,5 χλμ. (48%)
5	Χωριό ΛΑΚΚΩΜΑΤΑ - Οικισμός ΜΙΧΑΣ (Βουνό Ερύμανθος)	3,9 χλμ. (31,4 χλμ.)	1 ώρ. 16' (12 ώρ. 20')	*	3*	+ 360 μ. - 60 μ.	2,4 χλμ. (62%)
6	Οικισμός ΜΙΧΑΣ - Χω- ριό ΑΝΩ ΒΛΑΣΙΑ (Βουνό Καλλιφώνι)	4,6 χλμ. (36 χλμ.)	1 ώρ. 40' (14 ώρες)	*	3*	+170 μ. - 180 μ.	590 μ. (13%)
7	Χωριό ΑΝΩ ΒΛΑΣΙΑ - Οικισμός ΠΛΑΤΑΝΙΤΣΑ - Χωριό ΑΓΡΑΜΠΕΛΑ (Βουνά Ερύμανθος - Καλλιφώνι)	12 χλμ. (48 χλμ.)	4 ώρ. 40' (18 ώρ. 40')	***	4* & 5*	+670 μ. -690 μ.	6,9 χλμ. (57%)
8	Χωριό ΑΓΡΑΜΠΕΛΑ - Χωριό ΛΑΜΠΕΙΑ (Βουνό Λάμπεια)	11,8 χλμ. (59,8 χλμ.)	6 ώρ. 35' (25 ώρ. 15')	****	4* και 3*	+1030 μ. -1050 μ.	7,1 χλμ. (60%)
9	Χωριό ΛΑΜΠΕΙΑ - Οικισμός ΑΜΥΓΔΑΛΗ - Οικισμός ΚΑΛΙΜΑΝΗ - Χωριό ΚΟΥΜΑΝΗ (Βουνά Λάμπεια και Φολόη)	15,1 χλμ. (74,9 χλμ.)	5 ώρ. 40' (30 ώρ. 55')	**	3*	+350 μ. -600 μ.	6,6 χλμ. (44%)
10	Χωριό ΚΟΥΜΑΝΗ - Χωριό ΛΑΛΑΣ (Δάσος Φολόης)	11,9 χλμ. (86,8 χλμ.)	4 ώρ. 25' (35 ώρ. 20')	*	4*	+210 μ. -260 μ.	3,8 χλμ. (32%)
11	Χωριό ΛΑΛΑΣ - Χωριό ΚΛΑΔΕΟΣ - Χωριό ΜΑΓΕΙΡΑΣ - Χωριό ΚΟΣΚΙΝΑ - Χωριό ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ	14,6 χλμ. (101,4 χλμ.)	5 ώρ. 27' (40 ώρ. 47')	*	1 μέχρι 3*	+30 μ. -580 μ.	4,1 χλμ. (28%)
	ΣΥΝΟΛΑ	101,4 χλμ.	40 ώρ. 47'			+ 4.110 μ. - 4.240 μ.	44,2 χλμ. (44%)

Η ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ ΣΤΟ Ε. Μ. 31

Το Ε.Μ. 31 μήκους 101 χλμ., είναι μια διαδρομή trekking καθώς διαρκεί περίπου 8 ημέρες. Οι διαδρομές δεν παρουσιάζουν καμιά ιδιαίτερη δυσκολία η κάθε μία χωριστά, αλλά η πραγματοποίηση όλης της διαδρομής παρουσιάζει δυσκολίες καθώς σε 8 περίπου μέρες θ' ανεβείτε και θα κατεβείτε περίπου 4.000 μ. υψομετρικής διαφοράς, υψόμετρα που προϋποθέτουν καλή φυσική κατάσταση. Το ψηλότερο σημείο της διαδρομής είναι τα 1430 μ., υψόμετρο που επιτρέπει τη διάσχιση της διαδρομής τους περισσότερους μήνες το χρόνο εκτός από τους χειμερινούς. Η άνοιξη, όπως για όλες τις πεζοπορίες στην Ελλάδα, είναι η καλύτερη εποχή και για τη διάσχιση του Ε.Μ. 31. Το πρόβλημα όπως στα περισσότερα ελληνικά μονοπάτια είναι η κακή σήμανση η οποία πολλές φορές θα σας δημιουργήσει δυσκολίες. Οι αναλυτικές περιγραφές, όπως και οι χάρτες σε κλίμακα 1:25.000 που περιέχονται στο βιβλίο, θα σας δώσουν τις απαντήσεις για το πού και πώς πρέπει να περπατήσετε.

ΠΡΟΣΟΧΗ

Στο τμήμα από Άνω Βλασία μέχρι Δίβρη, δηλαδή σε ένα τμήμα 24 χλμ., έγινε επανασήμανση την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Το τμήμα αυτό είναι πολύ καλά σηματοδοτημένο με μικρές πινακίδες στις οποίες το άσπρο χρώμα της αρχικής σήμανσης αντικαταστάθηκε με κίτρινο. Στην πορεία του μονοπατιού τοποθετήθηκαν αρκετά κιόσκια και πλακοστρώθηκαν αρκετά τμήματα ανεβάζοντας το κόστος του έργου, με αποτέλεσμα να δαπανηθούν χρήματα με τα οποία θα μπορούσε να είχε γίνει επανασήμανση όλου του μονοπατιού.

Πέρα από τα ανωτέρω δημιουργήθηκε ένα σοβαρό πρόβλημα στο τμήμα από Αγράμπελα προς Λάμπεια. Μετά το Πορεισιώτικο διάσελο υπάρχει μια απότομη χαράδρωση όπου κανονικά το μονοπάτι ακολουθεί τη δυτική πλευρά της χαράδρας. Το μονοπάτι στο τμήμα αυτό ήταν προβληματικό ήδη από το 2000 λόγω πυκνής θαμνώδους βλάστησης κυρίως από σπάρτα. Η νέα χάραξη και σήμανση ακολούθησε την ανατολική πλευρά της χαράδρας με αποτέλεσμα η διαδρομή να φτάνει σε γκρεμούς και ένα τμήμα της να είναι αδιάβατο. Το σημείο αυτό αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα όλης της διαδρομής γι' αυτό και ο ορειβάτης θα πρέπει να διασχίσει τη δυτική πλαγιά με τα θάμνα και τα σπάρτα για να συνεχίσει τη διαδρομή του.

Περισσότερες λεπτομέρειες στη Διαδρομή 8.

Η ΣΗΜΑΝΣΗ ΣΤΟ Ε.Μ. 31

Η σήμανση του μονοπατιού είναι με τα χρώματα άσπρο - κόκκινο, με βαψίματα ή με μικρές τετράγונες πινακίδες σε στύλους και σε δένδρα. Επίσης στη διαδρομή υπάρχουν κίτρινες πινακίδες κατεύθυνσης. Η σήμανση από τις αρχές της τελευταίας δεκαετίας του 20ού αιώνα δεν έχει ανανεωθεί εκτός από το τμήμα Άνω Βλασία – Λάμπεια, με αποτέλεσμα να είναι σε πολλά σημεία ανύπαρκτη και αλλού δυσδιάκριτη. Η υπάρχουσα σήμερα σήμανση σε συνδυασμό με τις αναλυτικές περιγραφές αυτού του βιβλίου θα σας επιτρέψουν μια απρόσκοπτη και χωρίς προβλήματα πορεία.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΖΟΠΟΡΙΑΣ ΣΑΣ

Η δυσκολία διάσχισης του Ε. Μ. 31 οφείλεται κυρίως στις δυσκολίες ύπνου και φαγητού αλλά και ανεφοδιασμού σε κάποια χωριά. Εάν δεν έχετε υποστήριξη, έχετε 3 επιλογές :

1) Να κινηθείτε αυτόνομα με σκηνή και εφόδια για να έχετε το πλεονέκτημα να σταματάτε όποτε θέλετε και να ορίσετε το ρυθμό της πορείας σας ανάλογα με τις δυνατότητές σας. Το μειονέκτημα της λύσης αυτής είναι το βαρύ σακίδιο που κανείς δεν το επιθυμεί σε ένα μεγάλο trekking.

A photograph of a stone-paved path leading through a lush green forest. The path is made of irregular, light-colored stones and leads towards a mountain range in the distance. The trees are dense and green, with some branches in the foreground framing the path. The sky is overcast and grey.

**ΟΙ ΠΕΖΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ
ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ 31**

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ 31
(Σύνολο διαδρομής)

ΠΑΤΡΑ – ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

Κατηγορία:	Ορεινή πεζοπορία
Τύπος διαδρομής:	Διάσχιση
Ομορφιά διαδρομής:	3*
Μήκος διαδρομής:	101,4 χλμ.
Χρόνος χωρίς στάσεις:	40 ώρ. 47'
Συνολική κατεύθυνση πορείας:	190ο
Υψομ. διαφορά ανάβασης:	4.110 μ.
Υψομ. διαφορά κατάβασης:	4.240
Κλίση εδάφους:	μέχρι +13ο – 14ο
Χαμηλότερο σημείο:	50 μ.
Ψηλότερο σημείο:	1430 μ.
Βλάστηση:	1* μέχρι 5*
Πόσιμο νερό στη διαδρομή εκτός των χωριών	Ναι
Κατάσταση εδάφους:	Μονοπάτι - ρέμα 44,2 χλμ. (44 %), χωματόδρομος 35,7 χλμ. (35 %), άσφαλτος 21,5 χλμ. (21%),
Δυσκολία διαδρομής:	1* μέχρι 4*
Σήμανση:	1* μέχρι 4*
GPS Datum:	WGS84

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ 1 και 2 (Χάρτες 1 και 2)

ΠΑΤΡΑ – Οικισμός ΠΕΤΡΩΤΟ – Οικισμός ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

	Απόσταση	Χρόνος χωρίς στάσεις	Ομορφιά διαδρομής
Διαδρομή 1	5,6 χλμ.	2 ώρ. 42'	3*
Διαδρομή 2	5,1 χλμ.	2 ώρες	2* & 3*
ΣΥΝΟΛΟ	10,7 χλμ.	4 ώρ. 42'	

Στη βόρεια ακτή του νομού Αχαΐας κατά μήκος της θάλασσας βρίσκεται η πόλη της Πάτρας, η τρίτη σε μέγεθος Ελληνική πόλη. Στην ΝΑ πλευρά της πόλης βρίσκεται η οιοποία Αχάια Κλάους όπου και η αρχή του Εθνικού Μονοπατιού 31.

Η Πάτρα και ειδικότερα το εργοστάσιο της Αχάια Κλάους είναι το σημείο έναρξης της διαδρομής.

Η ιστορία της Πάτρας

Οι πρώτες εγκαταστάσεις ανάγονται στη νεολιθική εποχή και εντοπίζονται στην περιοχή της Αρόης, στο σημείο που βρίσκεται το σωζόμενο κάστρο της πόλης.

Η πόλη της Πάτρας ιδρύθηκε περίπου το **1000 π.Χ** από τον Πατρέα, ο οποίος συνοίκισε μικρές κώμες της περιοχής, αλλά η οριστική της μορφή φαίνεται να διαμορφώνεται γύρω στον **6ο αιώνα π.Χ.** Η Πάτρα έμεινε ουδέτερη κατά τις συγκρούσεις των Αθηναίων με τους Λακεδαιμόνιους όπως και κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου. Μετά την λήξη του πολέμου, κατά τον **4ο αιώνα** η Πάτρα αναγκάστηκε να προσχωρήσει στους Λακεδαιμόνιους συμμετέχοντας σε μάχες εναντίον των Αθηναίων και των Θηβαίων. Στο πρώτο τέταρτο του 4ου αιώνα η Πάτρα υποτάχθηκε στους Μακεδόνες, αλλά μετά την εξασθένησή τους προσχώρησε στην Αχαϊκή Συμπολιτεία (**280 π.Χ**) η οποία αναδείχτηκε σε σπουδαιότερη δύναμη της εποχής. Στον επόμενο αιώνα ακολούθησαν συγκρούσεις μεταξύ της Αχαϊκής Συμπολιτείας, των Λακεδαιμονίων, των Αιτωλών και των Μακεδόνων. Σταδιακά όλοι οι συνασπισμοί κατέρρευσαν προς όφελος των Ρωμαίων οι οποίοι και κατέλαβαν την περιοχή, όπως και όλη την Ελλάδα με ορόσημο την καταστροφή της Κορίνθου το **146 π.Χ.**

Οι πρώτες δεκαετίες της Ρωμαϊκής κατοχής υπήρξαν καταστροφικές για την Πάτρα, η οποία όμως από τα αυτοκρατορικά χρόνια (από τον 1ο αιώνα μ.Χ.) άρχισε ν' αναπτύσσεται. Τότε κατασκευάστηκαν λαμπρά οικοδομήματα όπως το Ωδείο και το Αμφιθέατρο του οποίου τμήματα σώζονται μέχρι σήμερα.

Την πόλη επισκέφθηκαν σημαντικές προσωπικότητες της εποχής όπως ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα, ο Κικέρωνας, ο Ευαγγελιστής Λουκάς, ο Απόστολος Ανδρέας, που είναι σήμερα ο πολιούχος της πόλης, και άλλοι. Την ακμή της πόλης διαπίστωσε και ο Παισαγιάς, που επισκέφθηκε την πόλη στο δεύτερο μισό του **2ου αιώνα μ.Χ.** και περιέγραψε

Η Πάτρα την εποχή της Τουρκοκρατίας. Διακρίνονται οι τουρκικές σημαίες στις επάλξεις του κάστρου. Ο κύριος οικισμός της πόλης βρισκόταν μέσα στο κάστρο, ενώ μικρό τμήμα της είχε αναπτυχθεί στα νοτιοδυτικά του. Η ακτή ήταν ακατοίκητη, ενώ κατά την αρχαιότητα, όπως και σήμερα, ο οικιστικός ιστός φτάνει μέχρι τη θάλασσα. Στο βάθος διαγράφονται οι κορυφές του Παναχαϊκού. Διακρίνονται δύο δρόμοι περιμετρικά του κάστρου του οποίου η είσοδος είναι από την πίσω, την ανατολική πλευρά. Ο βορράς είναι στην αριστερή πλευρά του χάρτη.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ 10

Χωριό ΚΟΥΜΑΝΗ - Χωριό ΛΑΛΑΣ (Δάσος Φολόης ή Κάπελης)
(Χάρτες 14 & 15)

Απόσταση	Χρόνος χωρίς στάσεις	Ομορφιά διαδρομής
11,9 χλμ.	4 ώρ. 25'	4*

Η Διαδρομή 10 διασχίζει το δάσος της Φολόης, που αποτελείται από πλατύφυλλη βελανιδιά (*Quercus frainetto*). Οι υψηλόκορμες δρυς σχηματίζουν ένα ονειρεμένο, μαγευτικό τοπίο, όπου ακόμα και τις πιο ζεστές μέρες του καλοκαιριού ο ήλιος δεν μπορεί να διαπεράσει τα πυκνά φυλλώματα, με αποτέλεσμα ο πεζοπόρος να περπατά κάτω από πυκνή σκιά και ν' απολαμβάνει τη δροσερή ομορφιά του δάσους. Κάτω από τα πανύψηλα δένδρα φυτρώνουν μόνο φτέρες καθώς η σκιά που δημιουργούν τα δένδρα δεν επιτρέπει την ανάπτυξη άλλων ειδών. Το δάσος καταλαμβάνει έκταση 39.000 στρεμμάτων.

Το μόνο πρόβλημα είναι ότι κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και τις πολύ ζεστές μέρες στο δάσος υπάρχουν πολλά έντομα και μύγες που ενδεχόμενα θα σας κουράσουν κατά τη διάρκεια της διαδρομής σας.

Το δάσος της Φολόης όμως απειλείται από καταπατητές που εκκερώνουν μεγάλα τμήματά του εμπορευόμενοι την ξυλεία και δημιουργώντας ξέφωτα τα οποία περιφράσσουν για κτηνοτροφικές δραστηριότητες.

Η διαδρομή από Κούμανη προς Λάλα διασχίζει το δάσος σε μήκος 6 χλμ. και μετά βγαίνει σε ένα υψίπεδο - κάμπο σε υψόμετρο 600 μ. που μέσω μικρών χωματόδρομων φτάνει στο χωριό **Λάλα**. Μέσα στο δάσος μπορεί να χαθείτε προς στιγμή αλλά ακολουθώντας

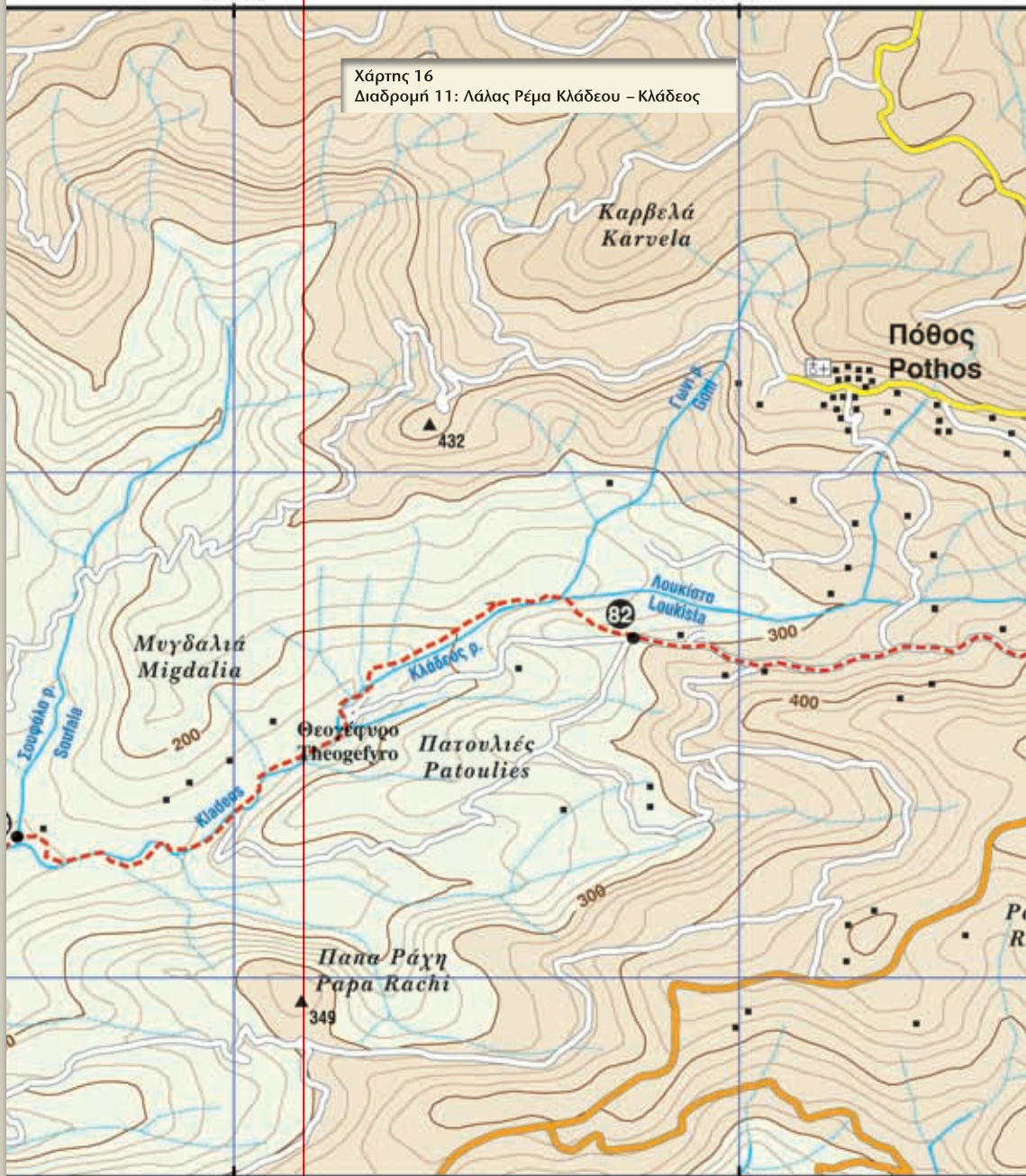

Το Ε.Μ. 31 διασχίζει το δάσος της Φολόης σε μήκος 7 χλμ. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι στο δάσος ζούσαν οι Δρυάδες νύμφες που η καθεμιά του αντιπροσωπευόταν από ένα δένδρο. Οι δρυές της Φολόης φτάνουν τα 15-20 μ.

21°40'0"E

21°41'0"E

Χάρτης 16
Διαδρομή 11: Λάλας Ρέμα Κλάδευ - Κλάδεος

21°40'0"E

21°41'0"E

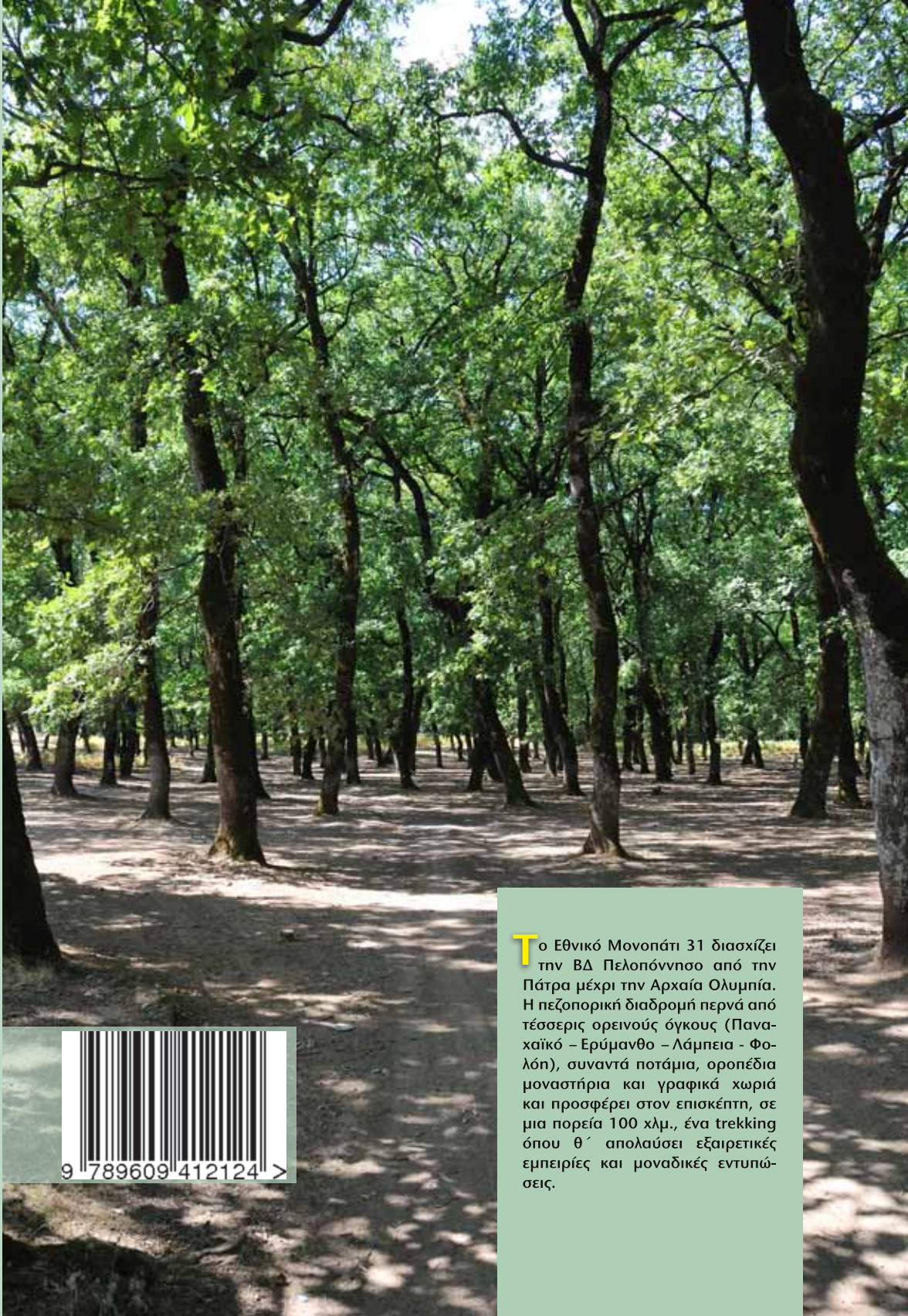
Το Φιλίππειον στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας.

Ο Ερμής του Πραξιτέλους και η Νίκη του Παιωνίου μαγεύουν τον επισκέπτη του μουσείου της Ολυμπίας.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Τα χωριά νότια του Ερυμάνθου» - Εκδόσεις *Ανάδραση* 2002
- «Άνω Βλασία απ' τα έλατα βγαλμένη» - Εκδόσεις *Λιβάνη* 2004
- «Ιστορία Ελληνικού Έθνους» Τόμος ΙΒ' - *Εκδοτική Αθηνών*
- «Τα βουνά της Ελλάδας» - Νίκος Νέζης - Έκδοση *Ε.Ο.Ο.Α.*
- «Παναχαϊκό Όρος» - Έκδοση *ΑΔΕΠ Πάτρας*
- «Η μάχη του Λάλα» - Περιοδικό *Ιστορία* - Εκδόσεις *Πάπυρος*
- «Από Πατρών εις Σπάρτη» - Χρ. Κορύλλος
- «Τα βουνά του Μωριά» - Τ. Αδαμακόπουλος, Π. Ματσούκα, Χ' Βαρσάνης
- «Πάτρα» - Λάμπρος Βρεττός - *Αχαϊκές Εκδόσεις*
- «Ολυμπία» - Α. και Ν. Γιαλούρη - *Εκδοτική Αθηνών*
- «Ταξιδεύοντας στην Ηλεία» - Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας

Το Εθνικό Μονοπάτι 31 διασχίζει την ΒΔ Πελοπόννησο από την Πάτρα μέχρι την Αρχαία Ολυμπία. Η πεζοπορική διαδρομή περνά από τέσσερις ορεινούς όγκους (Παναχαϊκό – Ερύμανθο – Λάμπεια - Φολόη), συναντά ποτάμια, οροπέδια μοναστήρια και γραφικά χωριά και προσφέρει στον επισκέπτη, σε μια πορεία 100 χλμ., ένα trekking όπου θ' απολαύσει εξαιρετικές εμπειρίες και μοναδικές εντυπώσεις.

9 789609 412124 >